

Володимир Коваленко

АРХЕОЛОГІЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У творчій спадщині Т. Г. Шевченка, 200-річчя від дня народження якого широко відзначається не лише в Україні, а й у всьому світі, поряд з поезією та живописом важливе місце займав і живий інтерес митця до старожитностей взагалі й археології зокрема. Під археологією Кобзар, як і вся тогочасна наука в середині XIX ст., розумів не лише власне археологічні пам'ятки та рухомі артефакти, а й пам'ятки архітектури, мистецтва, літератури, фольклору та етнографії, ретельно фіксуючи всі види старожитностей. Під час своїх подорожей Україною митець замалював і описав значну кількість різночасових і різноманітних пам'яток історії та культури, у т. ч. – й на Чернігівщині, зокрема, в Седневі, Батурині, Густині тощо.

Ключові слова: Тарас Шевченко, археологія, старожитності, малюнки пам'яток Чернігівщини.

Серед багатьох уподобань і захоплень Тараса Шевченка, поряд з поезією та живописом, важливе місце займав живий інтерес митця до старожитностей взагалі й археології, зокрема. У своєму «Щоденнику» він занотовує: «Я люблю археологію. Я уважаю людей, посвятивших себя этой таинственной матери истории. Я вполне сознаю пользу этих раскопываний» [1].

Той факт, що поет народився і виріс у Середньому Подніпров'ї, котре напрочуд багате на пам'ятки різних епох – від глибокої давнини до пізнього середньовіччя, серед незчисленних вартових українського степу – сивих могил, змійових валів і городищ, старовинних храмів і таємничих печер, перекази й легенди про які він чув замалечку, безумовно, значною мірою сприяв цьому. Під археологією в середині XIX ст. тогочасна наука розуміла не лише власне археологічні пам'ятки та рухомі артефакти, а й пам'ятки архітектури, мистецтва, літератури, фольклору та етнографії. Саме так сприймав археологію і Тарас Шевченко, ретельно фіксуючи всі види старожитностей і закликаючи «для пользы науки записывать все, что касается археологии».

Поет, уже після першої подорожі Україною (квітень 1843 – лютий 1844 рр.) прийняв рішення про видання альбому «Живописная Украина», про що і повідомив у листі до Товариства для заохочування художників: «Желая более сделать известным достопримечательности родины моей, богатой воспоминаниями историческими и резко отличающимися от других народным бытом настоящего времени, я предпринял издание, названное мною «Живописная Украина...» [2]. Вже до першого випуску цього альбому (1844 р.) увійшло 6 його офортів, у т. ч. – присвячені Видубецькому монастирю в Києві та подіям у Чигирині 1649 р. [3]. Наприкінці квітня 1845 р. за дорученням Тимчасової Комісії для розбору давніх актів при Київському, Подільському і Волинському генерал-губернаторствах (т. зв. Київська археографічна комісія, створена 1843 р., офіційним членом якої поет став лише 10.XII.1845 р.), Т. Г. Шевченко вирушив у свою другу подорож по Україні, що тривала до його арешту на початку квітня 1847 р., під час якої відвідав Волинську, Київську, Подільську, Полтавську та Чернігівську губернії, обстеживши, замалювавши й описавши значну кількість різ-

© Коваленко Володимир Петрович – доцент кафедри історії та археології України Інституту історії, етнології та правознавства імені О. М. Лазаревського ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, директор Центру археології та стародавньої історії Північного Лівобережжя імені Д. Я. Самоквасова, заслужений працівник освіти України.

ночасових і різноманітних пам'яток історії та культури, насамперед, архітектурних та археологічних. У цей період поет, окрім того, брав безпосередню участь в археологічних розкопках курганів Переп'ятиха і Переп'ят між Васильковом і Фастовом на Київщині, котрі проводилися експедицією Археографічної комісії під проводом М. Д. Іванішева, відповідно, 1845 та 1846 рр., замалювавши окремі етапи їхніх розкопок та ряд знахідок.

Наслідком цієї роботи стали «Археологічні нотатки» – записи історико-археологічного характеру, що їх зробив поет у жовтні 1845 – квітні 1846 рр. за дорученням Археографічної комісії (автограф зберігається в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України), що дійшли до наших днів, на жаль, не в повному обсязі. В «Археологічних нотатках» вміщені відомості про городища, кургани, стародавні храми та окремі предмети старовини з Березані, Городні, Лубен, Миргорода, Переяслава, Пирятина, Хорола, Чернігова, Яготина та інших міст і містечок України, згадки про народні перекази й легенди. На деякі пам'ятники поет, при цьому, першим звернув увагу фахівців, щодо інших інтуїтивно висловив припущення, що справдилися при наступних дослідженнях лише через десятиліття по тому. Так, наприклад, він зазначив про пізнішу добудову Спаського собору в Чернігові: «Храм Спаса, заложен Мстиславом Удалим, между 1026 и 1036 годами, достроен племянником его Святославом Ярославичем в 1060 году. После разорения Батыем, 1240 [насправді – 1239 р.], простоял в запустении 436 лет, т. е. до 1675 года.; внутри храма ничего не осталось...». Одним з перших поет підтверджує напівлегендарну інформацію про знахідку на дитинці 1700 р. срібних ідолів, схованих, вірогідно, язичницькими жерцями в насипу валу під час хрещення чернігівців: «При копании фундамента для колокольни, в нескольких шагах от храма Спаса, найдены два серебряных идола, из которых по воле гетмана Мазепы сделаны царские врата, с надписью внизу: «1702 года оные врата наданы в теплую Борисо-Глебскую церковь» [4] (ця легенда була неспростовно підтверджена внаслідок проведення автором і Р. С. Орловим спектрографічних досліджень металу з 12 ділянок царських врат та порівняння їх результатів з даними про хімічний склад металу срібних арабських монет-дирхамів з П Звеничівського скарбу, знайденого 1985 р. на посаді давньоруського городища в с. Звеничів Ріпкинського р-ну Чернігівської обл.) [5]; висловлює думку про спорудження Борисоглібського собору на Чернігівському дитинці 1123 року Давидом Святославичем [6] (зазначимо, що відомий петербурзький авторитет у сфері церковної архітектури П. О. Раппопорт у своєму «Зводі» занотував: «Прямым сведений о времени постройки собора нет» – [7]), але при цьому поет зазначає: «Но сохранились ли стены древней церкви, неизвестно. Во время владычества поляков церковь эта была обращена в кляштор доминиканов, по изгнании поляков архиепископ Лазарь Баранов[ич] обновил и освятил церковь...». Згадує Кобзар також «Церковь Успения Божией Матери (в Елецком монастыре) построена в 1060 году княз[ем] Святославом Ярославичем». (Як зазначав П. О. Раппопорт, більшість сучасних дослідників відносять час спорудження собору до першої половини XII ст. О. О. Воробйова та О. О. Тиц пропонують більш точнішу дату – 1110 – 1120 рр. В останніх своїх публікаціях до цієї ж думки схилився і П. О. Раппопорт. М. В. Холостенко вважав, що храм був збудований у 90-х роках XI ст.) [8]. «Церковь и монастырь были разорены Батыем, а за владычества поляков обращены в кляштор иезуитов. В 1671 году церковь и монастырь возобновлены; кроме стен, ничего не осталось от первобытного величия этого монастыря» [9].

Нижче йдеться про церкву Параскеви П'ятниці на посадському торговіщі («Церковь св. Параскевии, именуемой Пятницею... Кем и когда построена неизвестно, в ней находится чаша – дар гетмана Ивана Мазепы...») та про Антонієву печеру на Болдиних горах («При Ильинской церкви около Троицкого монастыря есть пещера, вырыта святым Антонием, где он скрывался от киевского князя Изяслава»). Абзацом вище описується монастир Пресвятої Трійці: «Троицкий монастырь (вне города). Благословением Лазаря Барановича построенный гетманом Мазепою. В архиерейской ризнице хранятся многие редкие утвари, но, к сожалению, без надписей, в числе любопытных вещей: ковчег, дар Мазепы, в коем хранится рука С[вятого] Онуфрия» [10].

Не обійшов увагою Кобзар і славнозвісну Чорну Могилу, яку він сплутав з курганом княжни Чорни, що на час його приїзду вже був знищений [11]: «Против означенного монастыря [Єлецького – **В.П.К.**] в саду курган, воспетый Немцевичем. Предание говорит, что еще до христианства там погребена княжна Чарна – или Цорна» [12]. Згадує він і старовинні гармати, що лежать у Чернігові та в Городні, де поет був у лютому – березні 1846 р.: «В цитадели древней крепости без лафетов лежат три больших крепостных пушки, довольно грубой работы, без украшений и надписей, к которому времени они относятся неизвестно, – такие же пушки есть и в Городне». [13].

У «Щоденнику» митець також неодноразово згадує пам'ятки старовини (як, наприклад, Савур-могили поблизу м. Сніжного на Донеччині), і зазначає: «Но лучше бы не раскапывали нашей славной Савор-Могилы...» [14]; та це була помилка Кобзаря: насправді в статті П. Леонтьєва, надрукованої в часописі «Русский вестник» (№ 1 за 1856 р.), яку він прочитав, йшлося про розкопки іншого кургану – Лугової могили на Катеринославщині) [15]; кургани-майдани (стародавні могили, з яких у XVII – XVIII ст. вибирали чорноземний ґрунт, що його потім перепалювали для видобутку селітри, необхідної для виготовлення пороху, а відпрацьовані відвали та розвали складених із цегли селітроварних печей висипали поряд, через що їх нерідко приймали за рештки давніх укріплень [16]) «Вибле» між Березанню та Яготином («Предание говорит, что какая-то княжна Переясловская Домна защищалась здесь от неприятелей (неизвестно от каких) и была ими побеждена, и укрепление разрушено, почему и названо *Вибле*, то есть выбылое, оставленное») [17] і «Телепень» між Яготином і Пірятином («...к северу от большой дороги в 13 верст[ах], большое земляное укрепление, расположенное довольно правильно, – называемое *Телепень* по имени разбойника, укрывавшегося здесь в половине прошедша столетия. Замечательно, что в этом укреплении остались следы каменных построек – кирпич обыкновенной формы») [18]; понад 40 таких же об'єктів під Миргородом та містечками Богачкою, Устивицею й Сорочинцями («...я насчитал более сорока, исключая сторожевых курганов, некоторые из них имеют названия, как-то: Мордачевы, Дубовы, Королевы, но когда, для чего они построены – народное предание молчит. Самое огромное из этих укреплений – это *Королевы могилы*, близ местечка Сорочинец») [19]. Подібні описи залишив він про ще один майдан («гору») за 20 верст від Хоролу, з укріпленням, заваленим цеглою, що зветься Мечеть, де, начебто, «...стояла круглая высокая башня. Но владелец, искавши клада, подрыл фундамент, и она разрушилась. Невдалеке высокий курган, тоже разрытый и заваленный кирпичом...» [20].

Торкається поет у своїх творах і історичних подій та пам'яток доби Київської Русі. Так, у «Щоденнику» він наводить сюжет про довільно названу графом Воронцовим «...гору обыкновенную Святославою горою, с которой будто бы этот пьяный варяг-разбойник любовался на свою шайку, пенившую святой Днепр своими разбойничьими ладьями» [21]. Згадує він і споруджені за часів Великого Київського князя Володимира Святославича Змійові вали південніше Переяслава («тут же недалеко впадает в древнее русло Днепра бесконечный вал, неизвестно когда для чего построенный») [22], і зведену «на месте, где по преданию убит князь Борис, ...церковь...» [23].

Значно більше згадок про археологічні пам'ятки у творах Т. Г. Шевченка: повістях «Музикант», «Наймичка», «Варнак», «Капитанша», «Прогулка с удовольствием и не без морали», «Княгиня», «Близнецы» и т. д. Так, у повісті «Наймичка» Шевченко описує відомий Рамоданівський шлях (з Кременчука до Ромен, згадуючи численні могили та майдани по обидва боки від нього) [24]; у повісті «Прогулка с удовольствием и не без морали» вперше в літературі описує стисло городище поблизу с. Великий Листвен Городнянського р-ну на Чернігівщині, котре він відвідав у лютому – березні 1846 р. за завданням Київської археографічної комісії, де, як поет помилково вважав, «Мстислав Удалой резался с единоутробным братом Ярославом в 1024 г.», свідченням чого є «небольшое земляное четырехугольное укрепление» [25]. Проте археологічні дослідження переконливо довели, що Лиственська битва відбулася на Білоусі, біля с. Малий Листвен Ріпкинського р-ну на Чернігівщині [26].

Не обійшов він увагою і події ранньомодерного часу. В «Археологічних нотатках», при опису околиць Лубнів, Шевченко згадує табір Северина Наливайка: «В семи верстах за Сулою село *Солонцы*, где взят в плен гетман Нальвайко. К северу невдалеке небольшое укрепление» [27]. (В «Коментарях» до цього повідомлення зазначається, що «укріплення біля с. Солониця немає. За укріплення Шевченко міг вважати природну важкодоступну невелику відосблену глибокими ярами ділянку високого правого берега долини Сули (Лиса Гора), справді дуже подібну до невеликого спеціального укріплення (на північ від села)» [28].) У повісті «Княгиня» поет описує хату Розумовських у Лемешах та храм Різдва Богородиці в Козельці, споруджений Наталією Розумихою [29] тощо.

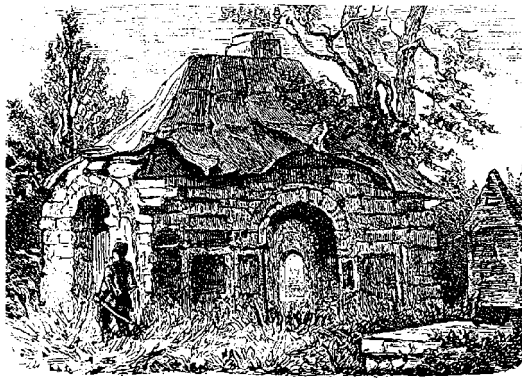
У своїх поетичних творах Т. Г. Шевченко звертає увагу чи не виключно на стародавні кургани-могили, котрі він однозначно ототожнював з похованнями українських козаків (поєми «Гайдамаки», «Іван Підкова», «Тризна», «Чернець»; вірші «За байраком байрак», «До Основ'яненка», «Буває, в неволі інколи згадаю» і т. д. Так, у поемі «Іван Підкова» він зазначить, згадуючи про славу минувшину України:

*«Було колись – в Україні
Ревіли гармати,
Було колись – запорожці
Вміли панувати.
Панували, добували
І славу, і волю;
Минулося – осталися
могили на полі.
Високії ті могили,
Де лягло спочити
Козацькеє біле тіло,
В китайку повите.
Високії ті могили
Чорніють, як гори,
Та про волю нишком в полі
З вітрами говорять» [30].*

У вірші «За байраком байрак», що став народною піснею, поет недвозначно пов'язує степові могили з історією козацтва:

*«За байраком байрак,
А там степ та могила,
Із могили козак
Встає сивий похилий.
Сам встає у ночі,
І по степу йдучи,
Сумну пісню співає,
Як запродав гетьман
У ярмо християн,
Сам іде-поганяє» [31].*

Не менш серйозний вплив справили пам'ятки історії та культури і на малярську спадщину митця. Їхні зображення складають вагому частину малюнків, ескізів та начерків з його відомих «Альбомів» (зберігаються в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України). Серед них – зображення пам'яток археології (начерки могили Переп'ятихи, малюнки «Коло Седнева» (Рис. 1), «Чумаки серед могил» (Рис. 2), «Аскольдова могила» [32] тощо), церковної архітектури («В Густині. Церква Петра і Павла» – з перекошеними, майже падаючими банями; «В Густині. Трапезна церква» – з вибитими вікнами і розкиданими навколо дошками; «Брама в Густині. Церква Св. Ніколая»; «Михайлівська церква в Переяславі»; «Богданова церква в Суботіві»;

Развалины дома Мазепы в Батурине.

приводу авторства яких ведуться вже не один рік. Одним з них є, скажімо, його малюнок «Руїни будинку Івана Мазепи в Батурині» (Рис. 4): хоч деякі дослідники і вважають таке ототожнення малюнку помилковим, що лише приписується пензлю Кобзаря, опис будинку, наведений у листах гетьмана Івана Мазепи до князя В. В. Голиціна від 7 березня 1688 р. та до севських воевод окольничого Леонтія Романовича й думного дворянина Семена Протасовича Неплюєвих від 18 травня 1688 р. про пограбування московськими стрільцями української державної скарбниці, свідчить на користь того, що тут справді змальована Батуринська скарбниця. В листах згадується, що споруда («полата каменна») мала «двои двери сенные и светличные деревянные а третьи

комнатные железные которые с надворья в комнату построены в своих затворех в замках и в печатех в целости обретаются а четвертые двери изнутри светлицы сделаны выломаны и у сундуков печати пообрываны и денег немалое число выношено а домыслились есть мы что воры в то каменное строенье лазили окном разсунув решетку». «Вынето с того скарбу войскового крадежею полтары тысячи битых тарелей (талерів. – Авт.) серебряных копеек четыреста

рублев а сколько чехов и серебра того неведома...» [34]. Зображений на малюнку невеликий за розмірами кам'яний одноповерховий будинок, обернений до глядача своїм центральним фасадом, на якому проглядається арочний двірний отвір – вірогідно, ті самі «двери сенные», за якими були «светличные деревянные», та закладене низьке прямокутне вікно; а зліва, на боковому фасаді – «комнатные железные которые с надворья в комнату построены» (теж арочний проєм, але трохи вужчий) [35]. Під час погрому 1708 р. скарбниця, хоч і була, безсумнівно, пограбована, судячи з усього, вціліла і стояла ще і в 40-х рр. XIX ст., коли Тарас Григорович відвідував накоротко Батурин і міг зробити ескізи замальовки, а вже потім, через певний час, по пам'яті доробити, помилково замінивши цегляну кладку на мурування з кам'яних квадратів дикого каменю. Як зазначав на підписах до своїх малюнків сам автор, між часом створення ескізної замальовки і завершенням роботи нерідко проходив досить тривалий час. Так, «Церкву Всіх Святих у Києво-Печерській лаврі» та «Аскольдову могилу» митець розпочав малювати у квітні 1846 р., а закінчив у вересні; «Дальні печери Києво-Печерської Лаври» розпочав у травні 1843 р., а закінчив у вересні; пам'ятки Густинського монастиря малювалися з квітня по липень 1845 р.; храми

«Церква Всіх Святих у Києво-Печерській лаврі»; «Почаївська Лавра з півдня», «Почаївська Лавра з заходу» та ін.) й цивільної архітектури («Богданові руїни в Суботові»; «Будинок Мазепи в Батурині»; «Кам'яниця Лизогубів у Седневі» (Рис. 3) [33], «Комора в Потоках»; «Васильківський форт у Києві» і т. д.), пейзажі («Київ з-за Дніпра»; «Чигирин з Суботівського шляху»; «Сільське кладовище»; «Коло Канева» тощо).

Серед малярських творів Т. Г. Шевченка є й такі, дискусії з

137. В СЕДНЕВІ
Сена. LV. 1846.

Переяслава – з серпня по вересень 1845 р. і т. д. Зазначимо при цьому, що згадана в описах «кам'яна скарбниця» «на новому подвір'ї» археологічно й досі не виявлена. При відбудові цитаделі Батурина 2008 р. вона поставлена на тому місці, де, на наш погляд, гіпотетично могла стояти.

Приділяючи головну увагу вивченню та пропагуванню пам'яток рідної землі, поет жваво цікавився старожитностями інших країн та цивілізацій, зокрема, античної. Він зазначав у повісті «Художник»: «Я совершенно понял, как необходимо изучение антиков и вообще жизни и искусства древних греков». У своїх творах поет згадує Прометея, римських імператорів Августа і Нерона; поетів Вергілія, Гомера, Горація, Овідія, філософів Сократа і Геракліта; створив малюнки «Нарцис», «Нарцис та німфа Ехо»; «Телемак на острові Каліпсо» тощо.

Відтак, можемо зазначити, що Т. Г. Шевченко може повноправно вважатися й одним із перших дослідників археологічних та архітектурних старожитностей нашої держави, який, хоч і припускався окремих помилок, що було притаманне й загальному рівню розвитку пам'яткознавства на той час, все ж чудово розумівся на багатьох тонкощах нашої стародавньої історії.

1. Шевченко Т. Г. Щоденник. / Т. Г. Шевченко // Повне зібрання творів у дванадцяти томах. – Т. V. – К., 2003. – С. 83.
2. Його ж. – Т. VI. – С. 284 – 285.
3. Його ж. – Т. VII. – Кн. 1. – №№ 81, 97.
4. Шевченко Т. Г. Археологічні нотатки. / Т. Г. Шевченко // Повне зібрання творів у дванадцяти томах. – Т. V. – К., 2003. – С. 217.
5. Коваленко В. П. Металл языческого идола северян с территории Черниговского Борисоглебского монастыря / В. П. Коваленко, Р. С. Орлов // Тезисы Черниговской областной научно-методической конференции, посвященной 20-летию Черниговского архитектурно-исторического заповедника. – Чернигов. – С. 33 – 36.
6. Коваленко В. Давид Святославич / В. Коваленко // Шевченківська енциклопедія в 6 томах. – Т. II. – К., 2012. – С. 256; Коваленко В. Фундатор Борисоглібського собору благовірний Чернігівський князь Давид Святославич: сторінки біографії / В. Коваленко. // Чернігівські старожитності. Науковий збірник. – Вип. 2 (5). – Чернігів, 2013 (У друці).
7. Раппопорт П. А. Русская архитектура X – XIII вв. Свод памятников. / П. А. Раппопорт // Свод археологических источников. Вып. Е1-47. – Ленинград, 1982. – С. 41.
- 8 Там само. – С. 46.
- 9 Шевченко Т. Г. Археологічні нотатки. / Т. Г. Шевченко // Повне зібрання творів у дванадцяти томах. – Т. V. – К., 2003. – С. 218.
- 10 Там само.
11. Там само. – Коментарі. – С. 434 – 435.
12. Шевченко Т. Г. – Археологічні нотатки. – Т. V. – С. 218.
13. Там само. – С. 217.
14. Шевченко Т. Г. Щоденник. / Т. Г. Шевченко // Повне зібрання творів у дванадцяти томах. – Т. V. – К., 2003. – С. 83.
15. Там само. – Коментарі. – С. 347.
16. Там само. – С. 433.
17. Шевченко Т. Г. – Археологічні нотатки. – Т. V. – С. 216.
- 18 Там само.
- 19 Там само. – С. 217.
- 20 Там само.
- 21 Шевченко Т. Г. Щоденник. – С. 94.
- 22 Там само. – Т. VI. – С. 306.
- 23 Там само. – Археологічні нотатки. – С. 216.
- 24 Шевченко Т. Г. Наймичка. – Т. IV. – С. 63-64.
- 25 Шевченко Т. Г. Прогулка с удовольствием и не без морали. – Т. IV. – С. 265.

- 26 Коваленко В. П. Летописный Листвен (к вопросу о локализации) / В. П. Коваленко, А. В. Шекун // Советская археология. – Москва, 1984. – № 4. – С. 62 – 74.
- 27 Шевченко Т. Г. Археологічні нотатки. – С. 216.
- 28 Шевченко Т. Г. – Археологічні нотатки. – Коментарі. – С. 432.
- 29 Шевченко Т. Г. Княгиня. – Т. III. – С. 183.
- 30 Шевченко Т. Г. Іван Підкова. – Т. I. – С. 122.
- 31 Шевченко Т. Г. За байраком байрак. – Т. II. – С. 12 – 13.
- 32 Шевченко Т. Мистецька спадщина. – Т. I. 1830 – 1847. – Книга перша. – К., 1961. – Арк. 135 – 136, 145.
- 33 Там само. – Книга перша. – Арк. 137, 144, 148-149; Книга друга. – Арк. 204-205, 207, 221-222, 228 та ін.
- 34 Листи Івана Мазепи. 1687 – 1691. – Т. 1. – К., 2002. – С. 146 – 147.
- 35 РДАДА. – Ф. 229. – Оп. 4. – Діло 191. – Листи 20 – 22.
- 36 Шевченко Т. Мистецька спадщина. – Т. I. – Книга перша. – Арк. 144-145; Книга друга. – Арк. 172, 204-205, 207-210.

В творческом наследии Т. Г. Шевченко, 200-летие со дня рождения которого широко отмечается не только в Украине, а и во всем мире, на равных с поэзией и живописью заметное место занимал и живой интерес к древностям вообще и археологии в частности. Под археологией Кобзарь, как и вся наука в середине XIX в., понимал не только собственно археологические памятники и движимые артефакты, а и памятники архитектуры, искусства, литературы, фольклора и этнографии, тщательно фиксируя все виды древностей. Во время своих путешествий по Украине художник зарисовал и описал значительное количество разновременных и разнообразных памятников истории и культуры, в т. ч. – и на Черниговщине, в частности, в Седневе, Батурине, Густыни и др.

Ключевые слова: Тарас Шевченко, археология, древности, рисунки памятников Черниговщины.

Intense interest to antiquities in general and to archaeology in particular occupied a prominent place in the artistic heritage of T. Shevchenko together with poetry and painting. 200 anniversary of the birth of Taras Shevchenko is widely celebrated in Ukraine and all over the world. Kobzar together with all science of the middle of XIX century included into archaeology not only archaeological monuments and artifacts, but also architectural monuments, works of art, literature, folklore and ethnography, and fixed carefully all kinds of antiquities. During his travels around Ukraine artist sketched and described a lot of different monuments of history and culture, in Chernihiv region in particular – in Sedniv, Baturyn, Gustyn, etc.

Key words: Taras Shevchenko, archaeology, antiquities, paintings of monuments of Chernihiv region.